

ISSN: 2158-7051

INTERNATIONAL
JOURNAL OF
RUSSIAN STUDIES

ISSUE NO. 6 (2017/1)

TÜRK VE KIRGIZ GAZETELERİNDE KULLANILAN ORTAK DEYİMLER

ANARKHAN NAZARKUL KYZY*

Summary

The fact that the idioms that take place in Kyrgyz and Turkish newspapers vary according to the features of both dialects generated the need to examine the semantic nature and historical account of these words together with the question whether they are formed with origin or foreign words. The comparison and examination of idioms on newspapers created the necessity to examine both the historical account of the idioms in Turkey Turkish and Kyrgyz Turkish and the idioms that date back to ancient ages diachronically and synchronically. To do this, it is necessary to find answer to the question whether the common idioms in both languages resemble each other in phonological respect or the question if they are equivalent semantically

Key Words: Idiom, common idioms, newspaper, origin or foreign words.

Giriş

Gazetelerde yer alan deyimler her türlü konuda farklı kullanılmakla birlikte basın yayında gazeteci ve yazarların kullanma becerisine göre Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki tabiatı açılır. Gazetede deyimler konuya bağlı olarak kullanılarak, yöntemine göre düşünce şeklini oluşturur. Ancak bazı yazarların deyimleri olduğu gibi kullandıkları, bazı gazetecilerin ise deyimlerin söz dizimini bozarak kullandıklarını görebiliriz. Böyle bir fenomen bilim adamları arasında birbirine zıt iki fikir geliştirmiştir. Birinci görüşe göre, deyimlerin değişikliğe uğratılmadan kullanılması gerekmektedir. Aksi takdirde deyimlerin söz dizimi bozulmuş olup, o dili konuşan ulusun tarihi, kültürü ve gelenek göreneklerini yansıtan özellikleri kaybolur ve nesilden nesle ulaşan özelliğini kaybeder. İkinci görüştekiler ise, deyimlerin diğer kalıplaşmış sözler gibi canlı bir varlık olduğundan

dolayı her zaman değişmek zorunda olduğunu savunurlar. Bunun yanı sıra deyimlerin düşünceyi yansıtma becerisini göstermek için onların etimolojisine bakmadan söz dizimini bozarak kendilerine has anlamsal bileşenlerini korumadığı zamanlar da olmuştur (Mustafa Uğurlu, 2004).

Böyle bir durumda deyimlerin bazıları düşünce şeklinin yansıtılmasında olumlu bulgular verirken, bazı durumlarda alay veya kınama anlamında söylenenler de mevcuttur. Dolayısıyla bu düşüncelerin arasındaki deyimlerin o dili konuşan ulusun tarihi ile ilgili mecaz anlam içerdiğinden dolayı hiçbir değişikliğe uğratılmadan kullanılmasını doğru bulmaktayız. Çünkü deyimlerin uzun bir geçmişi vardır. (Aksan Doğan-1993). Her iki milletin yaşamı ile ilgili tarihi olayları içerdiğinden dolayı değerli sayılır. Genelleme niteliğinde olmakla birlikte kendi özelliğini de korumaktadır. Akra dillerinde böyle tarihi bir yolun aynı kökten gelmesi; ortak deyimlerin ortaya çıkışını sağlayarak genel kriterlere göre sınıflandırılmasına yön göstermiştir.

Gazetelerdeki ortak deyimler

Kırgız ve Türk dillerinde yayınlanan ve baskı sayısı çok olan on gazetede kullanılan ortak deyimler yapısı bakımından iki grupta ele alınabilir:

- a) Hem biçim hem anlam bakımından aynı olan deyimler;
- b) Fonetik açıdan farklı olan ama anlam bakımından aynı olan deyimler.

Birinci gruptaki deyimler iki millet arasındaki tarihi ve kültürel ilişkiyi kurarak, etimoloji bakımından belli bir genelleme niteliğinde olduğundan dolayı aynı anlamı verirken, ikinci gruptakiler Kırgız ve Türk dillerindeki ortak deyimlerin ilk anlamını korumakla birlikte dil özelliklerine göre değişmiş olup, belli bir miktarda deyimler dünyasına ek olarak girdiği dikkate alınarak sistemleştirilmiştir. Deyimlerin dil özelliklerine göre anlamını yenileyebileceği dikkate alınarak deyimlerin gazetelerde kullanılmasında belli bir genelleme özelliğinin korunmasından dolayı deyimleri bu yönden sınıflandırmaya çalıştık.

Kırgız ve Türk gazetelerinde kullanılan böyle bir deyimler, “baş” kelimesinin esas anlamından başka anlam içermesinden dolayı farklılık göstermektedir. Örneğin, “baş” kelimesi; oy cügürtü (fikir yürütmek), seçim çıkaruu (karar almak) gibi soyut anlamlarda kullanıldığı gibi her iki lehçede herhangi bir nesne veya işin başlangıcı anlamını taşımaktadır. (Saginbayeva.B-1995.)

Türkiye Türkçesindeki **kafası karışık olmak** deyimini Kırgız Türkçesindeki “başı şişüü” (kafa şişmek), “başı çataşuu” (kafası karışmak) anlamını bildirmektedir. **Kafa yormak** “başı katuu” anlamında kullanılır. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Öncelikle bu durumun sebeplerini muhtemel iletişim sorunlarında kafa yormalı çözüm aramalıdır.* (Birinçiden bul abaldın sebeplerin bolcol menen baylanış problemlerine baş katırıp cıyıntığın tabuuga araket kılışın kerek) (Sabah 2011) Kırgız Türkçesi: *Sovet zamanında minday baş katıruu kaydan, bardığı may köl süt köl* (Sovyet döneminde böyle kafa yormak yoktu, her taraf bolluk ve bereket dolu idi) (Uçur, 2010) “Baş” kelimesi “oy cügürtü” (fikir yürütmek) soyut anlamda kullanılmıştır. Bu demek oluyor ki, herhangi bir meselenin çözülmesinde zorlanma ve çok düşünmenin neticesinde “başı çarçoo” (kafa yormak) deyiminin anlamı her iki lehçede aynıdır. Türkiye Türkçesindeki “kafa” kelimesi Kırgız Türkçesindeki “baş” kelimesi ile anlam bakımından aynıdır. Dolayısıyla “baş” kelimesi ile ilgili deyimler Türkiye Türkçesinde “kafa” kelimesiyle verilmektedir. Ancak Kırgız Türkçesindeki “baş” kelimesinin Türkiye Türkçesindeki “kafa” kelimesi ile anlam bakımından eşdeğer olması ve baş/ kafa kelimesinden oluşan deyimlerin aynı anlamı vermelerine rağmen bazen deyimlerin söylenişine göre anlamsal farklılıkları da oluyor. Dolayısıyla bu iki kelimenin deyimlerin yapısında (kuruluşunda) birbirinin yerini değiştiremediği görülmektedir. Örneğin, Türkiye Türkçesindeki **kafayı kullanmak** deyimini Kırgız Türkçesindeki “başın iştetüü”, “meesin iştetüü” anlamını vermektedir. Türkiye

Türkçesinde ise hiçbir zaman “başı kullanmak” kullanılmaz. “Başın iştetüü” (kafayı kullanmak) deyimini fikir yürütmenin gücünü bildirmektedir. Türkiye Türkçesindeki **baş kaldırmak** (baş kötörüü) deyimini **kafa kaldırmak** olarak kullanılamaz. Ancak bazı Türk gazetelerinde **kafa kaldırmak** deyiminin yanlış olarak kullanıldığı görülmektedir. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *39 yolcu ve 4 mürettebat taşıyan yolcu uçağı düşünce şehit olanların akrabaları kafa kaldırmaya başladılar. (39 cüğüncü cana 4 ekipajdı taşıuçu uçak kulaganda çürgünçülördün cakındarı baş kötörö baştaştı.)* (Hürriyet 2010) Kırgız Türkçesi: *Bugün emi ayırım toptor baş kötörüp, Ubaktıluu Ökmöttün casagan işin sindap jatışat* (Bugün bazı gruplar baş kaldırmış olup, Geçici Hükümetin yaptığı çalışmalarını eleştirmektedirler) (Agım 2011) *Kırgızdar jer jerge bölünüp tireşebiz da, başka eldin aldında kelin bolup jügünöbüz, alarga baş kötörüp kayaşa ayta albaybız* (Biz Kırgızlar kendi aramızda bölünüyoruz, diğer halkların önünde gelin gibi boyun eğiyoruz, onlara baş kaldırıp ters cevap veremiyoruz) (Super İno 2011) “Baş” kelimesi bazı deyimlerde insan, adam anlamında da kullanılmaktadır. Örneğin, **baş başa vermek** deyimini bir kaç kişinin bir araya gelmesi anlamını bildirmektedir. Türkiye Türkçesi: *Bu sorunu ancak baş başa vermekle çözebiliriz.* (Akşam, 2008) Kırgız Türkçesinde aynı anlamda kullanılan deyimler çoktur: “baş koşu” (evlenmek), “birge bolu” (beraber olmak), “tilekteş boluu” (hemfikir olmak) anlamında kullanılmaktadır.

“Başı baylanuu” (başı bağlanmak) deyimini Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde aynı anlamda kullanılmaktadır. Her iki lehçede bu deyim iki anlamı taşımaktadır. Birincisi, evlendirilmek, evlenme (eşinden başka birine) hakkına sahip olamamaktır. İkincisi, kendi başına sahip çıkamamak, birine bağımlı olmaktır. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Başı bağlananların vekillerine birer samuk kürk gelmiştir.* (Başı baylangandardın öküldörünö kiş terisi kelgendir.) *Yaşı geldi de geçiyor artık bizim oğlanın başını bağlamak gerek* (Bizdin balanın caşı cetti al turgay ötüp da baratat, başın bayloo kerek.) (Hürriyet 2011) Kırgız Türkçesi: *Buga çeyin Orusiyada baş kalkalap cürgön İ.Çudinovdun kelişi kütülüüdü. Demek, dağı bir çinovniktin başı baylandı* (Bu zamana kadar Rusya’ya sığınan İ.Çudinov’un gelişi beklenmektedir. Bu demektir ki, yine bir bürokratin başı bağlandı.) (Uçur 2011) *Surakta bala ilgerten ata-enesi kudalaşıp, başın baylap koygonduktan ala kaçıp algandıgın aytkan* (Soruşturmada çocuk, anne-babasının önceden dünürlüğe gittiği ve başını bağladığından dolayı kızı kaçırdığını söyledi.) (Super İno 2008)

Baştan ayağa. Türkiye Türkçesi: *İşimize olan inancımızı...koruyarak baştan ayağa yeniledik.* (Kızmatıbizga bolgon işeniçibizdi...saktoo için baştan ayak canıladık.) (Posta 2008) *Baştan ayağa incili kaftan giyse de, insanı adam yapan ağındaki söz.* (Başınan ayagna çeyin bermetten kiyim kiyse da adamdı adam kılga oozundadı söz.) (Akşam 2010) Kırgız Türkçesi: *Cogoru cakta bir özgörüü bolso ele tömöndö baştan ayak kızmat almaştıruu cürüp kalat.* (Yukarıdakiler arasında herhangi bir değişiklik olur olmaz aşağıdakiler arasında da baştan ayağa görev yeri değış tokuşu yapıyor.) (Super İno 2011) *Bizdin iyne cibibizge çeyin baştan ayak bilişet.* (Bizi baştan ayağa tanıyorlar.) (Agım 2009)

Bu deyimlerin bazıları fonetik açıdan farklıdır. Örneğin, Türkiye Türkçesindeki g sesi ile kurulmuş deyimlerin çoğu Kırgız Türkçesinde k sesi ile söylenmektedir. Örneğin, **gözünü ayırmamak** (közün ayırboo). Türkiye Türkçesi: *Sürekli çocuğun başında dikilip gözünü üzerinden ayırmamak mı gerekiyor, yoksa bir köşede oturup uzaktan takip etmek mi?* (Dayıma balanın başında tiğilip közün ayırbastan karap oturuu kerekpi ce bolboso uzaktan baykoo kerekpi?) (Sabah 2011). Kırgız Türkçesi: *Közömdö turgandar ayıptaluuçunu kaçırıp ciberip, boloor iş bolup, boyosu kangandan kiyin barmagın tiştemiş etip, alardı köz ayırbay karap otura albayt ekensing demiş boluştu* (Nöbette duranlar sanığı kaçırdı. Olan oldu, iş işten geçtikten sonra parmağını ısırıp onlardan gözünü ayırmadan bakıp oturamıyormuşsun diye söylemiş oldular.) (Uçur 2011) **Gözü kör** – közü kör. Türkiye Türkçesi: *Aşkın, paranın gözü kördür.* (Süyüünün cana akçanın közü kör.)

(Sabah 2010) Kırgız Türkçesi: *Mınday aldamçılıkka kantip şük oturuuga bolsun, közüüm sokur bolso da kökürögüm soo dep kanırığı tütöp ketti.* (Böyle bir ihanete nasıl suskun kalırım, gözüm kör olsa da gönlüm rahat değil diye kederlendi.) (Kırgız Tuusu 2010) **Gözü açılmak** - közü açılıu. Türkiye Türkçesi: *Yaşı büyüdükçe gözü de açılmaya başladı.* (Çonoygon sayın közü açıla başladı.) (Sabah 2008). Kırgız Türkçesi: *Algılıktuu işterdi körüp könülüüm kötörülüp közüüm açıla tüştü.* (Başarılı çalışmaları görüp sevindim, gözlerim açıldı.) (Uçur 2009) **Göz yummak** - köz cumuu: *Sana bu yaşa gelinceye kadar göz yumdum, ama artık yeter.* (Saga uşul çaşka çeyin köz cumdum, cetişet emi.) (Akşam 2009). *Zavallı babası trafik kazasından göz yumdu kurtaramadılar.* (Baykuş atası avariyaadan köz cumdu, kutkara alışpadi.) (Hürriyet 2012) Kırgız Türkçesi: *Kırgız eli biylikte oturgandarga uşul ubakka çeyin köz cuump kelişti.* (Kırgız halkı iktidarda oturanlara bu zamana kadar göz yummuştur.) (Fabula 2010) *Kançalagan kırçınday çaş baldar künöösüz köz cuump ketiştı.* (Nice gencecik fidan gibi çocuk suçsuz yere göz yumdu.) (Kırgız Tuusu 2010) Bu deyim her iki lehçede iki anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamı, köz cumuu (göz yummak), kaytış boluu (vefat etmek). İkinci anlamı, körmöksön bolup koyu (görmezlikten gelmek). Örneğin, **gözü açık – közü açık**. Türkiye Türkçesi: *Senin çocuk gözü açık birisi olacak galiba.* (Baamımda senin balan közü açık bolot okşoyt.) (Sabah 2011). Bu deyimın Kırgız Türkçesinde iki anlamı mevcuttur: 1) dini inancına göre sıradan kişilere görünmeyen, cin şeytanları ve atalarının ruhlarını görebilen veya meydana gelecek olayları önceden söyleyebilen, kehanete sahip birisi anlamındadır (C.Osmonova, 1972). Örneğin, Kırgız Türkçesi: *Oş bazarga barsan ele közü açık bakşılar etekten alıp, oy-boyuna koyboy tölgö açıp berebiz dep asılışat.* (Oş pazarına ne zaman gitsen gözü açık falcılar etekten tutup ‘falına bakalım’ diye asılıyorlar.) (Fabula, 2009); 2) çok şeyi bilen, çok şeyi gören, her şeyden haberdar olan, bilgili biri. Örneğin, Kırgız Türkçesi: *Oşol sözdör namıska tiyip, men köp oylonot elem, azır oylosom al ekspertter közü açık, körögöç adamdar eken.* (O sözler gururuma dokunmuştu. Ben çok düşünmüştüm, şimdi o uzmanların gözü açık ve öngörülü olduklarını anladım.) (Super İnfö 2011) **Gözü açık gitmek** – közü açık ketüü. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Geçen Kasım ayında annem öldü, gözü açık gitti, onu son kez, öpe koklaya, hastanenin gasılhanesinde yıkarken, gözlerini kapatmaya çalıştım...kapanmadı.* (Ötkön noyabr ayında apam öldü, közü açık gitti, anı akırkı colu ööp cıttap, oorukananın söögün cuuçu cerde maryam suuga alıp catkanda közdörün cabuuga araket kıldım...cabılbadı.) (Sabah 2009) Kırgız Türkçesi: *Uşul küngö çeyin eç cakşılık körböy tigintip közü açık ketti.* (O güne kadar hiçbir iyiliği görmemiş, közü açık gitti.) (Kırgız Tuusu 2009) **Gözyaşı dökmek** – köz çaş tögüü. Örneğin, Türkiye Türkçesi: Sanık Süleyman Karadağlı, gözyaşı dökerek verdiği son savunmasında, eşini öldürdüğü için pişman olduğunu belirterek, “Evide kırmadık bir şey bırakmadı, kapıları bile kırmıştı” (Ayıptaluuçı Suleyman Karadağlı köz çaşın tögüp akırkı sözünde ayalın öltürgöndüğü için öküngönün ayıp: ‘Üydö sındırbagan eç nerse kalgan cok. Eşikterdi da talkalagan, - dep ayttı.) (Sabah 2012) Bu deyimın Kırgız Türkçesindeki deyimden farklılığı, Kırgız Türkçesinde köz yaş ayrı yazılırken Türkiye Türkçesinde gözyaşı olarak birleşik yazılır. Bunun yanı sıra her iki lehçede g-k, d-t sesleri farklıdır. Kırgız Türkçesi: *Baldarının cer muştap kalganına min keyip kançalagan köz çaş tögülbödü deysin.* (Çocuklarını toprağa verdiği için ne kadar üzüldüğü ve gözyaşı döktüğünü bilemezsin.) (Super İnfö 2011). Bu deyim her iki lehçede durmadan ağlamak, bardaktan boşanırcasına ağlamak anlamına gelmektedir. Söz konusu deyim diğer gazetelerde köz çaşın köldötüü (çok gözyaşı dökmek) olarak kullanılmıştır. Örneğin, Kırgız Türkçesi: *Boloor-bolbos ele köz çaşın köldötüp ciberet* (Olur olmaz yere gözyaşı dökmeye başlıyor.) (Uçur 2011) Urmattuu, Ömürbek Çerkeşoviç! Alardın tögülgön kanı, cetim-cesirdin köz çaşının köldöşü kim için? (Sayın Ömürbek Çerkeşoviç, onların dökülen kanı, dul kalan kadın ve yetim kalan çocukların akıttıkları gözyaşları kimin için?) (Uçur 2009)

Gözü doymamak – közü toyboo. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Devrelerin gözü doymuyor.*

(Döö-şaalardın közü toybos boldu.) (Akşam 2009). Kırgız Türkçesi: *Eks-prezidentter mamlekettin kazınasın kançalık kantarıp cese da, közü toyboy akırı kaçıp kutuluştı* (Eski Cumhurbaşkanı devlet hazinesini boşaltmalarına rağmen gözü doymayıp sonunda kaçıp kurtuldular.) (Uçur 2011)

Her iki lehçede yayınlanan gazetelerde yer alan deyimler arasında insan yüzü özel bir anlama sahiptir. Örneğin, **yüzü kara** – cüzü kara. Türkiye Türkçesi: *Ailemizin o yüz karasının hiç kimse görmeye gitmeyecek anladınız mı?* (Üy-bülöbüzdün bul cüzü karalığın eç kim körüügö bara albayt, tüşündünüzbü?) (Sabah 2009). *Moskvada iştegen kırgız carandarı ‘patriot’ attuu top tüzüp alıp öz cerdeşteribizge başka uluttar menen baylanışı bolgon cüzü kara kızdar dep, ur tokmokko alıp korduk körsötüüdö.* (Moskova’da çalışan Kırgız vatandaşları ‘patriot’ (yurtsever) adlı grup oluşturarak hemşerilerimiz olan kızları yabancı uyruklu erkekler ile çıktıkları için yüzü kara diye dövüp aşağıyorlar.) (Fabula, 2012) **Yüzü ak** – cüzü ak. Bu deyim her iki lehçede aynı anlam taşımaya rağmen, Kırgız Türkçesinde “ak” kelimesinin yerine “carık” kelimesi daha çok kullanılmaktadır. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Alnı açık, yüzü ak bir insandı.* (Mandayı açık cüzü ak bir adam ele.) (Zaman 2010). Kırgız Türkçesi: *Ubaktıluu Ökmöt cüzübüz carık bolsun dep kalayık kalktan 100 күндүк убакыт suranıştı...* (Geçici Hükümet yüzümüz ak olsun diye halktan 100 günlük zaman istedi.) (Uçur 2011). *Bul zamanda enkeyip emgektengen adamın cüzü carık tura.* (Bu zamanda eğilerek çalışan insanların yüzü akmış.) (Agım 2009). **Yüzünü ağartmak** – cüzün agartuu. Örneğin, Türkiye Türkçesi: *Uluslararası maratonda birinci gelerek milletin yüzünü ağarttı bu çocuk.* (Bul bala el aralık marafondo birinçi kelip türk elinin cüzün agarttı.) (Sabah 2009). Kırgız Türkçesi: *Biyçi citibiz çet ölködö bir emes iki ıret öz önörün körsötüü menen kırgız elin düynögö tanıtıp cüzübüzdü agarttı.* (Erkek dansözümüz yabancı ülkede bir değil iki kez hünerlerini sergileyerek Kırgız halkını dünyaya tanıtmış olup yüzümüzü ağarttı.) (Uçur 2012) İnsan yüzü ile ilgili deyimlerin gazetede aktifliğini kaybetmese de, çok verimli olmadığını belirtmek isteriz. Bunun yanı sıra insanın iç dünyası, olumlu ve olumsuz yönlerinin yansıtılmasında önemli rol oynamakla birlikte söz konusu deyimlerin belli bir imge aracılığıyla canlandırma tabiatını koruduğu görülmektedir. Örneğin, **yüzüne kan gelmek** – cüzünö kan cügürüü, betine kan çurkoo. Sağlığına kavuşmak, benzi beti rengine gelmek anlamındadır. Türkiye Türkçesi: *İşi şişe serum verdiler, sonunda yüzüne kan geldi.* (Eki şişe plazma kuydu ele, akırında cüzünö kan geldi.) (Akşam 2011). Bu deyimler cüzünö kan cügürüü, cüzüne kızıl cügürüü veya betine kan cügürüü (yüzüne kan gelmek) anlamını vermekte ve her iki lehçede yayınlanan gazetelerde çok kullanıldığını göstermektedir. Kırgız Türkçesi: *Kimızdı içip cüzü tamalcıp betine kızıl cügürdü* (Kırmızı içtikten sonra yüzü kızarıp benzi beti yerine geldi.) (Agım 2010) Yukarıda gösterilen örneklerde, Türkiye Türkçesinde y sesi Kırgız Türkçesinde c sesi ile söylenmektedir. Örneğin, yüz-cüz, yürek-cürök v.s. Söz konusu kelimeler söyleniş ve anlam bakımından aynı olduklarından dolayı ortak deyimler örnekleri için kullandık.

Günümüzde gazetelerde insan dili ile ilgili deyimler de önemli rol oynamaktadır. Örneğin, **Dilinin ucuna gelmek** – tilinin uçunda. Türkiye Türkçesi: *İsmi dilimin ucuna gelir gelmez kalbimden hafif bir cereyanın kopup damarlarıma aktığını duyuyorum.* (Atı tilimdin uçuna kelgende cürögümdön cumşak cel sogup tamırlarıma akkanın sezem.) (Akşam 2009). Kırgız Türkçesi: *Açuumdan özümdü tıya albay zaar sözdör tilimdin uçuna keldi.* (Kızdığımdan kendimi tutamadım, gönül kırıcı sözler dilimin ucuna geldi.) (Fabula 2009) **Dilini yutmak** – tilin cutuu. Örneğin, Kırgız Türkçesi: *Tilin cutup algansıp ün cok söz cok turup berdi.* (Ağzından ne ses ne sözcük çıktı, dilini yutmuş gibi duruyordu.) (Kırgız Tuusu 2009)

Türkiye Türkçesinde verilen deyim örneklerini analiz edecek olursak, baş koyu deyimini Kırgız Türkçesindeki “moyun sunu” (boyun eğmek), “baş iyüü” (baş eğmek) anlamı ile aynı olmayıp başın sayu deyiminin anlamını bildirmektedir. Kırgız Türkçesi: *Columdan tur bul işke baş koydum.* (Yolumdan çekil ben bu işe kafayı taktım). Bu demektir ki, başka birinin kendisine engel olmasına

karşı çıkararak, ne olursa olsun o işi sonuna kadar götüreceği, bu işi kafaya taktığı anlamını vermektedir. Örneğin, Kırgız Türkçesi: *Mına uşunday kıl çaynaşkan kırdaalga Ceniş murza başın sayıp, korkposton özünün professionalduulugu menen eldin beykuttugu için can ürögünü koldoogo arziyt.* (Böyle zor bir durumda Ceniş bey kendini feda ederek korkusuzca profesyonelliği ile halkın huzuru için canını feda etmesi övgüye değerdir.) (Agım 2011) **Baş göz etmek.** Örneğin, *Şu oğlanı da bir baş göz edersen gözüm arkada kalmayacak.* (Uşul balanı üylöndürsöm közüm arkada kalbas ele.) (Sabah 2011) Türkiye Türkçesinde evlendirmek anlamında kullanılırken, Kırgız Türkçesinde farklı olup, baş-köz boluu anlamında kullanılmaktadır (göz kulak olmak).

Her iki lehçede kelime yapımı fonetik bakımdan farklıdır. Türkiye Türkçesinde bazı deyimlere mak-mek ekleri eklenerek oluşturulur. Ancak, cümlenin kurulmasında eklenen ekler düşer, cümlenin yapısına göre söylenir. Bu, Türkiye Türkçesindeki deyimlerin özelliğidir. Bunun yanı sıra böyle bir fenomenin Türk halkının kültürel özellikleri ve bu özelliklerin neticesinde meydana gelen gramer yapılarındaki değişimler olduğunu söylersek yanılmayız. Çünkü deyimlerin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı belli olmasa da, deyimlerin kuruluşu ve tarihçesini inceleyerek, ezelden beri ağızdan ağza ve nesilden nesle aktarılma özelliğini taşımaktadır.

Sonuç

Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde yayınlanan gazetelerdeki ortak deyimler; o dili konuşan ulusun özellikleri, dini inançları, yer adları ile ilgili kültürel durumu yansıtmış olup, siyasi, ekonomik v.b. özellikleri taşımakla birlikte verdiği mecazi anlamları ile birbirinden farklılaşmaktadır. Kırgız ve Türkçe gazetelerinde yer alan deyimlerin insanların tutum ve davranışlarından başlayarak toplumun sosyo-ekonomik, hukuki, ahlaki, dini ve öbür dünyadaki kavramlar ile ilişkisindeki yansıtma olarak gerçekleştirilen durumları açıklayan nitelik özelliğine göre edebi eserlerden farklı olduğunu belirtmek isteriz. Bunları halkın sosyo-politik, bunun yanı sıra sosyal tabakalarını yansıtan deyimsel fikir yürütmenin kaynağı olarak bakabiliriz.

Bibliyografya

- Aksan Doğan. Türkçenin Gücü. -Ankara, 1993.
Mustafa Uğurlu. Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eşdeğerliği. - Bilig, 2004
M.Ertuğrul Saraçbaşı, İbrahim Minnetoğlu, Türkçe Deyimler Sözlüğü - İstanbul,2002
Osmonova.C. Kırgızca deyimler.-Frunze, 1972
Sagınbayeva.B. Türk Dili, - Б, 1995.
Osmonova.C. Konkobayev.K. Caparov.Ş. Kırgızca deyimler sözlüğü.-Bişkek 2001
Akşam (2008-2012)
Sabah (2008-2012)
Hürriyet (2008-2012)
Zaman (2008-2012)
Posta (2008-2012)
Agım (2008-2011)
Kırgız Tuusu (2008-2012)
Superinfo (2008-2012)
Uçur (2008-2012)
Fabula (2008-2012)

***Anarkhan Nazarkul Kyzy** - Bişkek Beşeri Bilimler Üniversitesi (BGU) Türkoloji Bölümü doktora öğrencisi, Bişkek, Kırgızistan. e-mail: asil.n@mail.ru

© 2010, IJORS - INTERNATIONAL JOURNAL OF RUSSIAN STUDIES